

1. De kwaal

INLEIDING

Het is niet iets nieuws en daarom ook niet vreemd als verschillende personen over dezelfde zaak schrijven. Dat is het vooral niet als het belang ervan zo groot is dat die zaak de doordinking en beoordeling van velen nodig heeft. Augustinus¹ prijst het erg aan als veel mensen op een verschillende manier over dezelfde kwestie schrijven.² Als men die kwestie op veel manieren presenteert, wordt het nut ervan daardoor des te beter opgehelderd, verspreid onder de mensen en op henzelf toegepast. Dat gebeurt bij de een op een bepaalde manier en in een bepaalde situatie, en bij een ander gaat dat weer op een andere manier en zijn er andere omstandigheden.

Toch heeft wat dit betreft iemand Cyprianus het verwijt gemaakt³ dat hij door zijn dagelijks lezen uit de boeken van zijn leermeester Tertullianus over dezelfde dingen heeft geschreven als deze deed. Daarbij nam hij dikwijls de overwegingen en meningen van zijn meester over. Dat gebeurt bijvoorbeeld als hij over de lijdzaamheid spreekt en in een ander boek over de kleding van de meisjes. In de Talmoed⁴ van de Joden zegt een rabbijn echter: 'Wie een discipel verbiedt zijn mening te zeggen, is als iemand die hem de erfenis van zijn ouders wil afpakken.' Er staat immers geschreven, zegt hij, dat Mozes ons de wet heeft geboden, een erfenis voor Jakobs gemeente.⁵

1. Voor informatie over de personen die genoemd worden, zie de lijst van namen achter in dit boek.
2. Hoornbeek noemt de vindplaats *Liber de Trinit. cap. 3*. In het vervolg worden door Hoornbeek genoemde vindplaatsen, meestal uit vroegchristelijke en middeleeuwse bronnen, weggelaten.
3. verklaagt
4. De Talmoed is een belangrijk boek binnen het jodendom. Hij bevat de commentaren van belangrijke rabbijnen en andere Schriftgeleerden op de Tenach, die de 39 Bijbelboeken bevat die ook in het Oude Testament voorkomen.
5. Deut. 33:4.

Afbakening

Het onderwerp waarover wij nu het verzoek gekregen hebben onze mening te geven – geestelijke verlatingen⁶ – is méér dan iets anders waard om door velen besproken en behandeld te worden. Dat geldt temeer omdat oudere auteurs hierover maar weinig hebben vermeld dan alleen onder de algemene noemer van ‘moeilijkheden’ of ‘verzoeking(en)’, en soms ook iets in hun uitleg van het Hooglied.

Wat geestelijke verlatingen nu precies zijn, weet niemand echt goed dan hij die Gods Geest in zich heeft. Anderen die als het ware zonder en buiten God om leven, weten hier niet van. Zij zijn ‘vervreemd van het burgerschap Israëls, en vreemdelingen van de verbonden der belofte, geen hoop hebbende’⁷. Zij zeggen min of meer: ‘Wij hebben zelfs niet gehoord of er een Heilige Geest is.’⁸ Voor hen lijkt wat hier over geestelijke verlatingen wordt gezegd, zoiets als een vage droom en een lege fantasie⁹ te zijn. Maar ook zij die door Gods genade en kracht wel wedergeboren zijn, in wie de Geest woont en die in Gods genade leven, weten vaak niet goed te zeggen en duidelijk te maken wat het is en welke naam ze het moeten geven als ze in deze toestand terechtkomen. Ze zijn als mensen die een bepaalde ziekte krijgen, maar daaraan geen naam kunnen geven.

Bij veel mensen is er ook een grote onervarenheid om met mensen die zo aangevochten worden, te kunnen omgaan. Dikwijls zien ze hierbij een bepaald verschijnsel voor iets anders aan – *quid pro quo* – en begrijpen ze niet wat de toestand is van de kwaal en de zieke. Daardoor vergissen ze zich gemakkelijk en ook in ernstige mate ten aanzien van de nodige zorg¹⁰ en de genezing.

6. De uitdrukking ‘geestelijke verlatingen’ die Hoornbeek gebruikt, handhaaf ik in deze hertaling, hoewel het woord ‘verlatingen’ in het moderne Nederlands officieel niet mogelijk is. Het begrip ‘geestelijke verlatingen’ is in theologische literatuur echter een staande uitdrukking geworden. Er wordt een gemoedstoestand door aangegeven, waarbij men aangeeft zich door God verlaten te voelen.

7. Ef. 2:12.

8. Hand. 19:2.

9. een ydele droom / ende gesochte phantasy

10. cure

De moeilijkheid van de kwestie en de noodzaak tot onderwijs hierin zijn samen een voldoende oorzaak om anderen en vooral onze studenten hierover te onderwijzen. Daarmee stellen we hen in staat om kerkelijke hulp en zielszorg te geven. Dit kan náást wat onze eerwaarde leermeester en collega dr. Voetius¹¹ daarover al geschreven heeft. Bovendien roepen we ieder op om ijverig informatie aan te dragen ten dienste en tot troost van hen die er graag alles voor overhebben om in deze zielsangst en -strijd onderwijs en troost te ontvangen. Deze zielsangst kan groter zijn dan de benauwdheid bij iemand die lichamelijke ziekten en pijnen moet ondergaan; en daarin zou hij graag hulp en verlichting ontvangen.

Omschrijving

We spreken hier over ‘geestelijke verlatingen’, en daarmee zijn de zwaarste aanvechtingen bedoeld die een ziel in dit leven kan hebben. Ze komen namelijk het dichtst bij het verschijnsel¹² van helse angsten en smarten. Het behaagt God soms om Zijn kinderen als het ware langs de rand¹³ van de hel naar de hemel te leiden. ‘Mijn ingewand ziet en is niet stil’, zegt Job.¹⁴ En David zegt: ‘Mijn hart keert om en om, mijn kracht heeft mij verlaten.’¹⁵ Jesaja voegt het samen en spreekt over een verlatene en bedroefde van geest.¹⁶ Jeremia geeft aan dat het een zware last is: ‘Wat last? Dat Ik ulieden verlaten zal, spreekt de HEERE.’¹⁷ Hij zei van zichzelf: ‘Het werd in mijn hart als een brandend vuur, besloten in mijn beenderen; en ik bemoeide mij om te verdragen, maar kon niet.’¹⁸

De geestelijke verlatening is een last van de geest die men in de ziel ervaart en over geestelijke zaken gaat. Wij spreken over verla-

11. Zie de inleiding voor wat Voetius betreft.

12. gevoelen

13. Hoornbeeck spreekt over ‘mond’.

14. Job 30:27.

15. Ps. 38:11.

16. Jes. 54:6.

17. Jer. 23:33.

18. Jer. 20:9.

ting en over het missen of het wegnemen¹⁹ van iets, maar deze kwestie kunnen we alleen maar goed begrijpen als men het tegenovergestelde noemt, dus de weldaad die er nu niet is.²⁰ Men kan bijvoorbeeld niet weten wat duisternis is dan alleen door aan licht te denken; en men weet niet wat blindheid is dan alleen als men denkt aan het tegenovergestelde hiervan, namelijk het kunnen zien. Zo weet men ook niet wat geestelijke verlaten is, dan alleen wanneer men eerst denkt aan de genade die nu ontbreekt en die men sterk mist. De genade van God mag men opvatten als de gunst en welwillendheid van God, de Heere, waardoor Hij ons alles wat goed is wil toeschikken. Men mag ook spreken over de genade in ons die God ons gegeven heeft. Deze bestaat uit alle weldaden – en dan voornamelijk de geestelijke weldaden, waarover het hier gaat – die ons door God geschonken zijn. Het gaat om de *gratiam dantem* en de *gratiam datam*²¹; een gevende genade en een gegeven genade.

Genade en genadegaven

Wat de *gevende* genade betreft, wordt God overal in Zijn Woord genadig genoemd.²² In de gewone manier van spreken heeft men het over ‘genade vinden in iemands ogen’. In Lukas 1:30 lezen we: ‘Vrees niet, Maria, want gij hebt genade bij God gevonden.’ En Genesis 6:8 zegt het zo: ‘Maar Noach vond genade in de ogen des HEEREN.’ Abraham sprak tot God: ‘Heere, heb ik nu genade gevonden in Uw ogen, zo ga toch niet van Uw knecht voorbij’ (Gen.

19. *privatio*. Er is onderscheid tussen *negatio* en *privatio*. Te zeggen dat een mens geen vleugels heeft, bevat een *negatio*. Te zeggen dat een mens geen armen heeft, bevat een *privatio*. *Negatio* geeft aan dat iets er niet is, maar *privatio* geeft aan dat iets ontbreekt wat er had moeten zijn.

20. Een moeilijke passage. Hoornbeeck zegt: ‘Doch dewijl wy seggen verlaten / ende die eenige ontberinge *privatio* [veronderstellen], kan dat niet verstaan worden dan door het tegendeel / door dat goet / welckes verlaten het segt.’ Hoornbeeck zegt met zoveel woorden: We kunnen alleen uitleggen wat we met verlaten bedoelen, als we benoemen wat er niet is terwijl het er wel behoort te zijn, want verlaten is geen zaak van *negatio* maar van *privatio*.

21. ‘De genade Gods’ is een genitiefconstructie die zowel kan duiden op wie er geeft (*gratia dans*) als op de genade die gegeven wordt (*gratia data*). Er zijn bij het woord ‘genade’ dus altijd een gevende en een ontvangende partij.

22. Ex. 33:19, Ps. 116:5.

18:3). En zo zijn er meer plaatsen in de Heilige Schrift te noemen. Wat de *gegeven* genade betreft, wordt gezegd dat wij van God genade krijgen; genade en vrede, zoals Romeinen 1:7 zegt. In andere brieven wordt over menigerlei genade gesproken (1 Petr. 4:10), genade voor genade (Joh. 1:16), de God aller genade (1 Petr. 5:10). Welnu, in deze [*gegeven*] genade die aan de uitverkorenen wordt geschonken, moet er in de eerste plaats aandacht zijn voor het wezen van de genadegaven, en dan gaat het over geloof, liefde en hoop; en vervolgens voor de waarneming van genade, zoals de vrede, de troost en de vreugde in God en in de zaligheid. Dat eerste is altijd beslist noodzakelijk en wordt ook altijd aan de uitverkorenen gegeven. Dat blijft ook in hen en zal nooit uit hen weggaan. Dat is de zalving die in hen blijft (1 Joh. 2:27), het blijvende zaad (1 Joh. 3:9), het onvergankelijke zaad (1 Petr. 1:23), het ingeplante Woord dat wortels heeft (Jak. 1:21, Matth. 13:21). Het tweede is echter aan veranderingen onderhevig en kan verduisterd of verminderd worden. Het is als het leven in een toestand van bewusteloosheid²³. Het is als bij de bomen die in de winter hun bladeren verliezen en geen vruchten hebben, en bijna niet meer lijken te leven. Of als een vuur dat geen vlammen meer heeft, maar toch nog wel brandt. Of als de maan die verduisterd wordt, of als de zon die achter een wolk schuilgaat maar er toch wel is.

Er blijft in de ziel dus wel altijd geloof en geestelijk leven²⁴, maar het gevolg ervan – de werking, de reflectie²⁵, de glans²⁶, de vrucht, de vreugde – is in hen niet meer merkbaar²⁷. Iemand die in God en Christus gelooft, schept hierover vreugde uit God in Wie hij gelooft; en omdat hij gelooft, ziet hij dat hem zulke heerlijke genade en zegeningen gegeven worden. Als hij dit echter mist, dus als hij niet ervaart dat hij gelooft, kan hij geen vreugde uit God

23. swijm

24. geest

25. weerslag

26. schijnsel

27. houd somwijlen in haar op

scheppen²⁸. Het geloof en de waarneming van het geloof²⁹ geven een ziel dus rust en vrede. Als ze God ervaart in Wie ze gelooft, kan het werkelijk niet anders of ze ontvangt hierdoor een onuitsprekelijke en overvloedige vreugde. Een ziel die in geloof tot God komt, geeft Hij in rijke mate alleen maar stromen van Zijn liefdevolle genade, Zijn heerlijkheid en Zijn hemelse vreugde.

Verlating

Als God de ziel echter verlaat, hoe moet het dan? Dan neemt Hij niet al Zijn genade en alle geestelijk leven uit de ziel weg en Hij onthoudt³⁰ haar ook niet alle nodige zaligmakende gaven. ‘Mijn goedertierenheid zal van hem niet wijken, gelijk als Ik die weggenomen heb van Saul’ (2 Sam. 7:15). Dat geldt voor de algemene zegeningen die ook aan anderen en niet alleen aan de uitverkorenen gegeven worden. Saul zegt tegen Samuël in 1 Samuël 28:15: ‘Ik ben zeer beangstigd, want (...) God is van mij geweken’, dat wil zeggen: wat die gaven en genade betreft waarin ik ook heb gedeeld. Maar van Salomo zegt God dat Zijn goedertierenheid nooit van hem zal worden weggenomen, maar dat Hij voor hem een getrouwe God en Vader zal blijven. Degene die God namelijk eenmaal als Zijn kind heeft aangenomen in Christus Jezus, en die Hij heeft begenadigd met zaligmakende gaven en genade, die verlaat Hij nooit helemaal. ‘De HEERE zal Zijn volk niet verlaten, om Zijns groten Naams wil, dewijl het de HEERE liefd heeft ulieden Zich tot een volk te maken’ (1 Sam. 12:22). En in Nehemia 9:31 lezen we: ‘Door Uw grote barmhartigheden hebt Gij hen niet vernield, noch hen verlaten; want Gij zijt een genadig en barmhartig God.’ Om deze redenen verlaat God de ziel van de mens niet voor eeuwig en ook niet geheel en al, want Hij heeft hem als Zijn kind aangenomen. En hoewel hij zondigt en verdiend heeft dat God hem geheel en al verlaat, blijft Hij toch genadig en barmhartig voor hem. ‘Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeben en Ik zal u niet

28. halen

29. Het Latijnse *sensus* wordt in het Nederlands vertaald als ‘gevoelen’. Dat is niet ons woord ‘gevoel’, maar een aanduiding van de (zintuiglijke) waarneming.

30. verstotende

verlaten' (Hebr. 13:5). En in Jesaja 49:15 klinkt het: 'Kan ook een vrouw haar zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontferme (...)? Ofschoon dezen vergaten, zo zal Ik toch u niet vergeten.'

U zult vragen waarom men dan toch zegt dat God de ziel verlaat. Daarop antwoorden we dat dit niet geldt voor de noodzakelijke genade tot zaligheid, maar wel voor de waarneming van zaligheid en vreugde in de ziel. Wat dit laatste betreft, trekt God Zich terug en laat Hij Zijn genade en vriendelijkheid niet zo aan de ziel merken. Met Zijn hemelse vertroosting en vreugde vloeit Hij niet zo in de gelovige over als Hij vroeger wel deed. Daardoor merkt hij Gods genade in zijn hart ook niet zo op. De ziel kan zich niet geruststellen dat ze aan God toebehoort. De gelovige kan ook geen genoegen vinden in zijn godsdienstig leven of in alles wat hij doet. Hij mist namelijk de weerkaatsing van de rust en vrede die hij gewoonlijk in God en door God heeft.

De ziel is hierdoor erbarmelijk bedroefd en ook in een dorre gestalte. In plaats van rust is er onrust, en ook mistroostigheid. De ziel gaat zelfs tegen God strijden, Die Zijn genadig aangezicht weigert te laten zien en aan haar voorkomt als een vertoornd God, Die nu strijdt tegen haar die Hij eerst vertroostte. 'Wees Gij mij niet tot een verschrikking; Gij zijt mijn Toevlucht ten dage des kwaads' (Jer. 17:17). 'De afgrond roept tot de afgrond, bij het gedruis Uwer watergoten; al Uw baren en Uw golven zijn over mij heen gegaan' (Ps. 42:8). 'De wateren zijn gekomen tot aan de ziel. Ik ben gezonken in grondeloze modder, waar men niet kan staan; ik ben gekomen in de diepten der wateren, en de vloed overstroomt mij' (Ps. 69:2,3). De ziel spreekt zoals David in Psalm 55:5-8: 'Mijn hart smart in het binnenste van mij, en verschrikkingen des doods zijn op mij gevallen. Vrees en beving komt mij aan, en gruwen overdekt mij; zodat ik zeg: Och, dat mij iemand vleugelen als ener duive gave! Ik zou heenvliegen, waar ik blijven mocht. Zie, ik zou ver wegzwerfen, ik zou vernachten in de woestijn.'

Zo is het gesteld met deze gelovigen – hun ziel is rusteloos in hen

en in grote vrees voor God. Ze proberen weg te vluchten uit hun toestand en zoeken de eenzaamheid. Maar wat ze ook zien, wat ze ook horen, wat ze ook denken – alles wijst dreigend op hun zonden³¹ en lijkt het aantal daarvan te vermeerderen. Hiëronymus zegt: ‘Ik was zelfs bang voor mijn kamer, alsof ze mijn gedachten kende.’ En God lijkt zó ver weg te zijn. Als de vijand daarom zegt: ‘God heeft hem verlaten’, roept de ziel: ‘O God, wees niet verre van mij; mijn God, haast U tot mijn hulp’ (Ps. 71:11 en 12). Het lijkt alsof God Zijn nek en niet Zijn aangezicht laat zien, zoals er staat: ‘Ik zal hun de nek en niet het aangezicht laten zien, ten dage huns verderfs’ (Jer. 18:17). In Psalm 13:2 zegt de dichter: ‘Hoe lang, HEERE, zult Gij mij steeds vergeten? Hoe lang zult Gij Uw aangezicht voor mij verbergen?’ En in Psalm 10:1: ‘O HEERE, waarom staat Gij van verre? Waarom verbergt Gij U in tijden van benauwdheid?’ Het is een verberging zoals die in Hooglied getekend wordt: ‘Zie, Hij staat achter onze muur, kijkende uit de vensteren, blinkende uit de traliën’ (2:9).

Vergelijking

Deze verlatenheid is als een situatie waarbij man en vrouw samen hun ouders verlaten. Dat gebeurt niet in absolute zin³² alsof ze verstoten worden, maar alleen op een bepaalde manier en gedeeltelijk, waarbij de uitingen van liefde minder worden³³. Daarom legt de Chaldeeuwse vertaling van Genesis 2:24 het verlaten van vader en moeder door het huwelijk ook uit als een verlaten van de slaappleaats in het huis van vader en moeder. Dat ziet op de manier van de Joden, waar de kinderen vóór ze werden uitgetrouwd bij hun ouders in dezelfde kamer sliepen. Zie Lukas 11:7: ‘Mijn kinderen zijn met mij in de slaapkamer.’

Deze geestelijke verlatenheid kunnen we ook opvatten als het heengaan van Christus uit de wereld, terwijl Hij toch – door Zijn Geest en in Zijn godheid – bij ons blijft tot aan de voleinding van de wereld; alleen voor wat Zijn mensheid betreft heeft Hij ons verlaten.

31. geeft al aanmaning van haar quaat

32. niet geheel

33. alleen der genegenheit af-latende

Het is zoals de Heere in zeker opzicht van Simson geweken was, namelijk alleen voor wat zijn lichamelijke kracht betreft (Richt. 16:20). De Heere had Zijn zaligmakende genade echter niet aan hem onttrokken, want hij wordt door de apostel in Hebreëën 11:32 onder de gelovigen en zaligen van het Oude Testament gerekend. Paulus zegt in 2 Timotheüs 4:16: 'In mijn eerste verantwoording is niemand bij mij geweest, maar zij hebben mij allen verlaten.' Dat wil niet zeggen dat zij niets meer van Paulus moesten hebben, maar wel dat zij niet op hun post waren gebleven. Ze hadden hem geen blijk van gemeenschap der heiligen gegeven, en geen hulp, bijstand en vertroosting zoals vroeger. Daarom legt hij het uit als: ze hebben hem niet bijgestaan.

Niet geheel verlaten

Ten aanzien van de geestelijke verlating ligt het precies zo. In die toestand verlaat en verwerpt God de ziel nooit geheel en al. Hij neemt Zijn genade en gunst niet helemaal van haar weg, maar Hij laat Zijn gunst in die tijd niet zo merken als Hij vroeger wel deed. Dus wat de waarneming van de genade betreft, verlaat Hij haar en onttrekt Hij Zich aan haar, maar dat is geen algehele verlating. 'Ik zal u niet begeven en zal u niet verlaten' (Joz. 1:5). David zegt in Psalm 37:25: 'Ik ben jong geweest, ook ben ik oud geworden, maar heb niet gezien de rechtvaardige verlaten, noch zijn zaad, zoekende brood.' Dat betekent niet dat een rechtvaardige nooit tot armoede kan vervallen en een bedelaar kan worden. Maar als de profeet de uitdrukking 'zoekende brood' gebruikt, betekent dat zoveel als: niet geheel en al verlaten worden. Men vindt gewoonlijk dat iemand verlaten is als hij zijn brood moet zoeken. Hij wil er dus mee zeggen dat hij nooit heeft gezien dat de rechtvaardige of zijn kinderen door God verlaten werden. Het is ook mogelijk – en dat komt met de strekking wel overeen – dat de profeet hier eigenlijk wil zeggen: brood zoeken of bij elkaar bedelen ... dat heeft hij bij een rechtvaardige of bij zijn kinderen nooit gezien. Maar als men het woord 'verlaten' in het eerste gedeelte van de zin pas later plaatst, kan de bedoeling ook zijn: ik heb de rechtvaardige en zijn kinderen, hoewel zoekend naar

brood, niet verlaten gezien. Het gaat hier steeds om een totale verlating, en dan mag men zeggen dat nog nooit gezien is dat een rechtvaardige op die manier door God verlaten werd. Dit mag u in lichamelijke en ook in geestelijke zin opvatten!

God blijft de ziel altijd nabij, ‘want de HEERE uw God is een barmhartig God; Hij zal u niet verlaten, noch u verderven’ (Deut. 4:31). En de profeet smeekt daarop: ‘Verlaat mij niet, o HEERE; mijn God, wees niet verre van mij’ (Ps. 38:22). Maar God treedt als het ware wel een stapje terug (Hos. 5:15) naar Zijn plaats.

Het is als bij een kind; wanneer moeder de hand een beetje loslaat of even uit de buurt gaat³⁴, wordt het direct heel bang en begint het te huilen – en zo is het ook met de ziel. Toch blijft het hart van de moeder bij haar kind, hoewel het dat niet beseft en denkt dat mama het in de steek laat. Het is niet anders dan bij de liefde tussen man en vrouw; die blijft er altijd, ook als hij haar voor enige tijd moet verlaten. Ja, de liefde wordt hierdoor bij beiden des te sterker aangewakkerd. Zo is het ook bij Christus; als Hij Zich na de onderling ervaren betuigingen van Zijn liefde en gemeenschap weer enigszins aan de Kerk onttrekt, blijft Zijn hart toch bij haar en heeft Hij haar nog veel meer lief dan zij voor mogelijk houdt of dan zij zelf naar Christus kan verlangen.

Hooglied

In het Hooglied van Salomo wordt ons dit beschreven als Christus van Zijn bruid, de Kerk, gaat wijken; en wat er gebeurt vóór zij Hem weer aantreft. ‘Ik zocht des nachts op mijn leger Hem Dien mijn ziel liefheeft; ik zocht Hem, maar ik vond Hem niet’ (Hoogl. 3:1).

Hier ziet u drie dingen gebeuren: dat Christus niet bij Zijn bruid is maar van haar is geweken; dat de bruid Hem daarom zoekt; en dat zij Hem niet direct kan vinden. In hoofdstuk 5 komt Christus, beladen met allerlei gaven van de Geest, weer tot haar om die aan haar te geven. Maar dan laat ze Hem door haar zondige³⁵ traag-

34. van het selve wijckt

35. vuyge

heid niet binnen. ‘De stem mijns Liefsten, Die klopte, was: Doe Mij open, Mijn zuster, Mijn vriendin, Mijn duive, Mijn volmaakte; want Mijn hoofd is vervuld met dauw, Mijn haarlokken met nachtdruppen’ (Hoogl. 5:2).

Kijk, zo komt Hij vanuit Zichzelf en met zulke overvloedige zegeningen om haar, onwaardige, daarmee te overladen. Maar wat gebeurt er? ‘Ik heb’, zegt zij, ‘mijn rok uitgetogen, hoe zal ik hem weder aantrekken? Ik heb mijn voeten gewassen, hoe zal ik ze weder bezoedelen?’ (Hoogl. 5:3) En dan volgt: ‘Mijn Liefste trok Zijn hand van het gat der deur, en mijn ingewand werd ontroerd om Zijntwil. Ik stond op om mijn Liefste open te doen; en mijn handen drupten van mirre en mijn vingers van vloeiende mirre, op de handvatten van het slot. Ik deed mijn Liefste open, maar mijn Liefste was geweken, Hij was doorgedaan; mijn ziel ging uit vanwege Zijn spreken; ik zocht Hem, maar ik vond Hem niet, ik riep Hem, doch Hij antwoordde mij niet’ (Hoogl. 5:4-6).

Hoe gaat het met de bruid als zij Hem zoekt? Wat de anderen betreft: ‘De wachters die in de stad omgingen, vonden mij, zij sloegen mij, zij verwondden mij; de wachters op de muren namen mijn sluier van mij’ (Hoogl. 5:7). En wat haarzelf betreft: ‘Ik bezweer u, gij dochteren van Jeruzalem, indien gij mijn Liefste vindt, wat zult gij Hem aanzeggen? Dat ik krank ben van liefde’ (Hoogl. 5:8). En Christus getuigt van Zijn liefde jegens haar in Hooglied 4:9: ‘Gij hebt Mij het hart genomen, Mijn zuster, o bruid; gij hebt Mij het hart genomen met één van uw ogen, met één keten van uw hals.’ En van hun onderlinge ontmoeting³⁶ getuigt Hij als zij in Zijn ogen wordt ‘als een die vrede vindt’³⁷: ‘Toen ik een weinigje van hen weggegaan was, vond ik Hem Dien mijn ziel liefheeft; ik hield Hem vast en liet Hem niet gaan’ (Hoogl. 3:4).

Gregorius zegt: ‘Maar zo snel Hij van haar is weggegaan, keert Hij terug, en om de heilige ziel niet te lang van haar Liefste te vervreemden, zendt Hij de stralen van Zijn Woord in haar verlangende ziel, en als die daarin komen, smelt haar hart.’ Bij Au-

36. wederkomst

37. Hoogl. 8:10.

gustinus lezen we dat de bruid met de tover van haar ogen³⁸ de Bruidegom roept. En hij vervolgt: ‘De ogen van de Heere zijn over de rechtvaardigen, en met Zijn oren luistert Hij naar hun gebeden. Ja, Hij wacht zelfs niet op het eind van die gebeden, maar valt ermiddenin en komt met spoed in hun hart. Met de dauw van Zijn hemelse zoetheid vervuld, komt Hij tot de verlangende ziel. Hij verkwikt de vermoeide met kostelijke zalf, verzadigt³⁹ de hongerige, geeft voedende kracht aan hem die in de ziel verdord is⁴⁰, en doet hem het aardse vergeten. Daardoor denkt die mens niet meer aan zichzelf en wordt hij door de Heere wonderlijk versterkt. Hij doet hem opnieuw leven en hoewel ingetogen, lijkt het alsof hij dronken is.’

Psalm 22

Op een even sterke manier wordt alles wat de toestand en de omstandigheden van de geestelijke verlating betreft, ons in Psalm 22 beschreven. ‘Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?’ Uit deze woorden is de benaming van deze geestelijke verlating voortgekomen, en daarom is het goed voor een beter begrip van de kwestie deze psalm aan een nader onderzoek te onderwerpen⁴¹.

De ziel zegt: ‘Mijn God’, en eigenlijk zoals het Hebreeuws aangeeft: ‘Mijn sterke God’. Ze begint dus met een uiting van haar geloof, en pas daarna spreekt ze over haar verlating. De toestand van die ziel geven we aan door te zeggen dat ze van God verlaten was. Dat geldt op twee manieren: (1) ze wordt door God niet verhoord terwijl ze haar gebeden uitroept; (2) ze wordt ook niet geholpen in haar grote en dringende nood. ‘Waarom hebt Gij mij verlaten, verre zijnde van mijn verlossing, van de woorden mijns brullens? Ik roep des daags, maar Gij antwoordt niet’ (vs. 2,3). Daarom had de dichter geen rust: ‘en ik heb geen stilte’ (vs. 3). ‘Ik ben uitgestort als water, en al mijn beenderen hebben zich van-

38. met sulcke betooveringen

39. ververscht

40. mest de dorre

41. wat nauwer te ontledigen

eengescheiden; mijn hart is als was, het is gesmolten in het midden mijns ingewands. Mijn kracht is verdroogd als een potscherf, en mijn tong kleeft aan mijn gehemelte; en Gij legt mij in het stof des doods' (vs. 15,16). De dichter wordt door iedereen veracht en bespot: 'Maar ik ben een worm en geen man, een smaad van mensen en veracht van het volk. Allen die mij zien, bespotten mij; zij steken de lip uit, zij schudden het hoofd, zeggende: Hij heeft het op de HEERE gewenteld (...), dat Hij hem redde, dewijl hij lust aan Hem heeft' (vs. 7-9).

Let erop hoe de dichter zich in zo'n toestand opstelt.

1. Ondanks alles heeft hij God lief, omdat hij lust aan Hem heeft.

2. Hij blijft ook op God vertrouwen, want hij zegt: 'Mijn God, mijn God', en nog eens: 'Mijn God'. 'Van de buik mijner moeder aan zijt Gij mijn God', mijn Sterkte (vs. 11).

3. Hij prijst en eert God nog altijd: 'Doch Gij zijt heilig, wonende onder de lofzangen Israëls' (vs. 4), en: 'Van U zal mijn lof zijn in een grote gemeente' (vs. 26).

4. Hij blijft ook bidden, want hij roept overdag en 's nachts (vs. 3). Vers 20 drukt uit waar hij om bad: 'Maar Gij, HEERE, wees niet verre.' Hij vraagt dus om niet verlaten te worden. 'Haast U tot mijn hulp' (vs. 20); 'wees niet verre van mij, want benauwdheid is nabij; want er is geen helper' (vs. 12). Dat breidt hij in de volgende verzen nog verder uit: 'Vele varren hebben mij omsingeld ...' (vs. 13 e.v.). Allereerst is dit alles op David van toepassing, maar het ziet vooral ook op het lijden van Christus; al lezend moeten we dat laatste wel opmerken. Hij voert ook redenen aan om door God verhoord te worden, want hij spreekt over het voorbeeld van de vaderen. 'Op U hebben onze vaders vertrouwd; zij hebben vertrouwd en Gij hebt hen uitgeholpen. Tot U hebben zij geroepen en zijn uitgered; op U hebben zij vertrouwd en zijn niet beschaamd geworden' (vs. 5,6). Hij zegt als het ware: Zij hebben op u vertrouwd, ze hebben tot U geroepen, en ze zijn niet be-

schaamd, omdat God altijd genadig met hen handelde. Hij had hen altijd bewaard en hun ook geboden om op Hem te vertrouwen, want in vers 10 lezen we: ‘Gij zijt het immers, Die mij uit de buik hebt uitgetogen; Die mij hebt doen vertrouwen, zijnde aan mijner moeders borsten.’ De dichter getuigt ook dat hij dit vertrouwen in praktijk heeft gebracht: ‘Op U ben ik geworpen van de baarmoeder af; van de buik mijner moeder aan zijt Gij mijn God’ (vs. 11).

5. Hij doet ook geloften. ‘Ik zal mijn geloften betalen in tegenwoordigheid dergenen die Hem vrezen’ (vs. 26).

Het slot van de psalm wijst op verlossing, dankzegging en het onderwijs aan anderen. Dat alles vindt u hier. In vers 25 komt de verlossing ter sprake: ‘Want Hij heeft niet veracht, noch verfoeid de verdrukking des verdrukten, noch Zijn aangezicht voor hem verborgen; maar Hij heeft gehoord als die tot Hem riep.’ De dichter was verhoord en ook geholpen, terwijl hij in het begin geklaagd had dat hij niet verhoord en evenmin geholpen was. En in de zekere hoop dat de verlossing er komt, spreekt hij al vóórdat dit het geval is, ook de dankzegging. ‘Zo zal ik Uw Naam mijn broederen vertellen; in het midden der gemeente zal ik U prijzen’ (vs. 23), en: ‘Van U zal mijn lof zijn in een grote gemeente’ (vs. 26).

Hij onderwijst ook anderen en wekt hen op. ‘Gij die de HEERE vreest, prijst Hem; al gij zaad Jakobs, vereert Hem; en ontziet u voor Hem, al gij zaad Israëls’ (vs. 24), en: ‘De zachtmoedigen zullen eten en verzadigd worden’ (vs. 27).

Hier ziet ieder hoe deze psalm de toestand van een verlatene in alle opzichten verklaart. De psalm leert ook wat we hieruit wat deze zaak betreft kunnen leren en hoe er troost in te vinden is. Dat zal hierna in alles wat nog gezegd moet worden, nog wel breder blijken. Denk hierbij ook nog aan de Psalmen 38, 77 en 88.